

Renata
Margaretić
Urlić

Memoari izumitelja montažnih stambenih sustava

BOGDAN BUDIMIROV, U prvom licu, Zagreb,
UPI-2M plus, 2007., 232 str., ISBN 978-953-95098-5-7

Ukoliko nije riječ o svjetskoj megazvijezdi, ukoričenje diskursa u prvom licu s područja umjetnosti vrlo je nesiguran izdavački pothvat, s obzirom na to da recepcija ovisi o određenom, prilično uskom krugu čitatelja. Recept za zajamčeni tržišni uspjeh prije bi bili memoari nekog umjetnika koji bi sjećanja na stvaranje svojih djela garnirao vlastitim romanesknim životopisom, no ponajprije društvenim kontekstom, odnosno tračevima naše živopisne kulturne scene. Šire pučanstvo teže će posegnuti za autobiografskim štivom očišćenim od tih dodatnih, odnosno izvan-umjetničkih podataka. Međutim istraživačima i povjesničarima takva je literatura važan izvor podataka. Znanstvenici koji se bave suvremenijim razdobljima tu su u prednosti, jer se uvijek mogu pomoći uputama i sjećanjima tzv. "svjedoka vremena". No premda je memorija krhke građe, obojena nerijetko neobjektivnim, više emocionalnim bojama, takva nam literatura ponajprije služi kao poticaj za daljnje istraživanje. Za razliku od stranputica na koje nerijetko istraživači gube vrijeme, ona usmjerava na plodnija područja i realne izvore podataka. Jedna je od glavnih prednosti memoarskog teksta mogućnost fokusiranja na autorovo tumačenje pojedinih djela, što upućuje na konkretnije područje interpretacije.

Sve dokumentarističke odlike koje se mogu pronaći u autobiografskim tekstovima krasi i priču Bogdana Budimirova, a proizlaze iz začudnog kapaciteta njegove memorije, s detaljnim replikama pojedinih

razgovora. Začeta kao maratonski intervju koji je urednički odradio i obradio Vladimir Mattioni, građa je pretvorena u monološke natuknice o ključnim projektima arhitektonskog u prvom i dizajnerskog opusa u drugom dijelu knjige. Osim što građa obiluje atraktivnim podacima o njegovu stvaralaštvu, oplemenjena je i autorovom osebujnom duhovitošću. Suhoparnost bi vjerojatno na nekim mjestima bila neizbježna da nije pisana u prvom licu. Monolog, međutim, nije nimalo dosadan, čak bi se moglo reći da je dramaturški skrojen, te se detaljni opisi tehnologije montažnih sustava odmjerenom izmjenjuju s anegdotama. Zamjerka je svakako

nepotpuno obavljen lektorski posao (pretpostavljam da je lektura donekle ipak odrađena, premda nije potpisan lektor), jer ako se želio sačuvati izvorni pripovjedačev govor, onda se to trebalo učiniti u cjelini (samo će njegovi poznanici znati da se ne radi o gramatičkim i pravopisnim greškama). Nisam također sigurna da se neki njemački termini nisu mogli prevesti, odnosno nije jasno zbog čega su ostavljeni neprevedeni.

Ono što posebno oduševljava i što treba cijeniti jest iskrenost, jednostavnost i pripovjedačka lakoća, bez ikakvih pretencioznih opterećenja, bez težnji za stvaranjem novih legendi, što znači i bez imalo taštine. Simptomatične su zato autorove izjave poput one kako su u Jugomontu “uvijek bili spremni na najjednostavnija rješenja” i kako im je glavni cilj bila jeftina kuća. U javnosti poznatiji pod nadimkom “limenke”, “Sistem YU-61” koji je Budimirov izradio zajedno sa Željkom Solarom i Dragutinom Stilinovićem, jedinstven je montažni sustav u svijetu, najbliži idealu “stroja za stanovanje”, i zato ga je ugledni povjesničar arhitekture Udo Kultermann proglasio prvom inovativnom koncepcijom “u skladu s društvenom stvarnošću” nakon tipa Unité d’habitation (Budimirov posebno ističe zasluge Matka Meštrovića s kojim je Kultermann posjetio Borongaj u idiličnome snježnom sutonu). Budimirov se prisjeća važnih podataka o razvoju ideje potpune montažne izgradnje. Zajedno sa svojim suradnicima bio je, naime, svjestan važnosti serijske proizvodnje, tražili su tlocrte koji će im omogućiti maksimalnu tipizaciju elemenata i pronašli zaštitu za beton u aluminiiju kojim su oblagali cijele zgrade. Proporcija tih, tada najjeftinijih stanova u Zagrebu nije značila i minimum prostora, jer su projektanti znali kako “ne košta puno prazan kvadrat i prazan volumen, nego instalacije” (spavaće i dječje sobe bile su jednako velike kao i dnevna). Zanimljivo je i kako su od početka imali odjel tehničke kontrole sa serviserima koji su otklanjali eventualne greške prema potrebama stanovnika. Vjerovali su kako će njihova tvrtka opstati, a njihov sustav servisiranja

i u budućnosti mijenjati dotrajale dijelove (membranu, opremu itd., jer je osnovna betonska konstrukcija bila neograničena trajanja), poput bilo koje druge industrijske robe. Jednako detaljno objašnjava i sustave SPIC, zatim bungalova i drvenih montažnih kuća, no ni u kojem slučaju ne zaboravlja spomenuti socijalni kontekst te događaje koji su utjecali na proizvodnju, poput potresa u Skoplju ili poplave u Zagrebu (iznimno je poučna priča o nastanku naselja Retkovac, zbog kojeg su naučili da su “privremena rješenja najtrajnija”).

Velik dio opusa tog arhitekta eksperimentatora, istraživača i izumitelja ostvaren je u Njemačkoj. Budimirov je, naime, već krajem šezdesetih godina počeo raditi u Münchenskoj tvrtki Plan GmbH za koju je realizirao golemi projekt poput novog sajma u Nürnbergu, te vodio složene natječajne projekte poput onog za sjedište SPD-a, zatim uredske četvrti vlade i parlamenta u Bonnu, aerodrom u Münchenu i studentske domove. Osim toga radio je i na manjim natječajnim projektima poput uredske zgrade, župnog centra i Zavoda za zapošljavanje u Münchenu, a samostalno je realizirao bavarsku kuću za obitelj Philipp. Svaki je njegov njemački projekt posebno intrigantan (pogotovo patentiran sustav za izgradnju studentskih domova), no realizacija nürnberškog sajma nadmašuje čak i ideale o njemačkoj organizacijskoj sposobnosti. U tako složenu pothvat projektiranja i izvedbe golemoga prostornog i programskog raspona, kakav je bio velesajam u Nürnbergu, fascinira preciznost organizacije, kakvu je predložio upravo Budimirov prema svojim iskustvima industrijske proizvodnje u Jugomontu. Osim što je organizirao tu zahtjevnu operaciju, Budimirov je čak izradio i logaritamske tablice za raster od 60° sa svim modularnim mjerama.

Obrađen u drugom dijelu knjige, dizajnerski opus Bogdana Budimirova također je obilježen pragmatičnošću u pozitivnom smislu te riječi. Predmete, naime, oblikuje svjestan egzistencijalnih potreba i zakonitosti masovne industrijske proizvodnje od

crtaćih stolova i sklopive ambalaže (specijalizirao se za dizajn drva) do patentiranog izuma proreza na elastičnim pločama (pri oblikovanju stolica nije mislio na dnevne boravke, već na čekaonice u bolnicama, na kolo-dvorima...). U Njemačkoj se ponajprije bavio oblikovanjem opreme za fotografske studije, pri čemu je osobito originalan projekt *Airport-studija* za fotografska i filmska snimanja. Poznata je i njegova serija MOYA u sklopu koje je usavršavao crtaći stol, a zatim i ostali namještaj za arhitektonske atelijere, od pokretnog ormarića i ormara za nacрте do ravnalatrokuta za precrtavanje nacрте.

Objavljivanje i promocija knjige organizirani su u kontekstu ponovnog skretanja pozornosti na dosege i zasluge Bogdana Budimirova (nagrada “Viktor Kovačić” za životno djelo, knjiga i izložba “Project Zagreb” u kojoj se ponovno valorizira “YU-61”, javni intervju u Društvu arhitekata Zagreba, itd.). Hvalevrijedni ilustracijski fond, fotografije, skice, nacрти i makete to izdanje izdižu na razinu monografije. Međutim, nadajmo se kako, unatoč tom izdanju, neće proći dugo da netko odluči opet posegnuti za njegovim opusom i znanstveno ga obraditi. Budimirov to svakako zasluđuje. x

SUMMARY: MEMOIRS OF THE INVENTOR OF PREFABRICATED HOUSING CONSTRUCTIONS

/ An autobiography of its kind, the book by Bogdan Budimirov, one of the most ingenious architects of our time whose inventions include numerous acclaimed prefabricated building systems such as the famous YU-61, discloses and documents an intriguing creative scenario

which contributed to the shaping of many parts of Zagreb, the capital of Croatia. Set out as a biographical interview, the book has grown into an essential collection of documents and a starting point of this architect's rich *oeuvre*.